

## ویژگی‌ها و وظایف یاران خاص صاحب الزمان (عج) با اقتضائات عصر ظهور

نقیسه سادات موسوی زاده مهیاری

### چکیده

ایجاد تمدن نوین اسلامی و تحقق جامعه توحیدی مورد نظر همه انبیاء و معصومین و از بین بردن ظلم و جور و ایجاد عدل و داد وعده داده شده به مستضعفان در عصر ظهور، با ظهور منجی عدل گستر آغاز می‌شود، و حضرت با کمک یاران خاص و شایسته که با وجود اقتضائات علمی و فن‌آوری‌های نوین عصر ظهور پا در رکاب و گوش به فرمان فرمانده و پیشوای خود هستند، به حکمرانی و ایجاد عدالت در جهان می‌پردازند. مقاله نگاشته شده با موضوع ویژگی‌ها و وظایف یاران خاص حضرت باتوجه به اقتضائات زمان ظهور می‌باشد، هدف از نگارش این مقاله و موضوع این است که شناخت و آگاهی در مورد این ویژگی‌ها و وظایف یاران خاص در عصر ظهور برای آغاز تمدن اسلامی اهمیت ویژه‌ای دارد زیرا باعث بستر سازی برای افراد مومن و جامعه نخبگان مهدوی پیش از ظهور می‌شود. با پرداختن به ویژگی‌ها و وظایف یاران خاص حضرت و اقتضائات زمان ظهور پی می‌بریم که یاران حضرت افرادی کار آمد و خود ساخته عالم و فقیه و متقی هستند که با تسلط به علوم روز، تکنولوژی و مدیریت قوی و تابعیت محض، حضرت را در حکمرانی اسلامی یاری می‌کنند. این مقاله با عنوان ویژگی‌ها و وظایف یاران خاص با روش توصیفی -تحلیلی با استفاده از منابع کتابخانه‌ای خصوصیات و وظایف یاران خاص و مقتضیات زمان ظهور را در روایات شیعه بررسی کرده و وظایف آن‌ها را باز شماری می‌کند.

کلید واژه: ویژگی، وظایف، یاران خاص، صاحب الزمان (مهدی (عج))، اقتضائات، عصر ظهور.

## مقدمه

یاران خاص حضرت صاحب (عج) که بر اساس ویژگی‌های منحصر به فرد در طی سالیان طولانی انتخاب شده‌اند، نقش موثری در حرکت تمدنی و قیام جهانی حضرت در زمان ظهور و پس از آن دارند چرا که به عنوان بازوان توانمند و ستاد راهبردی به جهت مبارزه با استکبار و استبداد و حکمرانی بر کل جهان با قدرت در خدمت ایشان می‌باشند از این جهت شناخت ویژگی‌هایی که آن‌ها را واجد شرایط فرماندهی و انجام وظایف خطیر مقتضی در زمان ظهور نموده همیشه برای جوامع شیعی حائز اهمیت بوده است. چرا که یاران خاص در پرتو فرماندهی آن حضرت، حکومت عدل الهی و تمدن نوین اسلامی که وعده خداوند به مستضعفان جهان است را آغاز می‌کنند و جهان بشریت که در طی قرن‌های متمادی در زیر یوغ بندگی و استبداد مستکبران عالم منتظر ظهور منجی عدل گستر بوده است را برای یاری آنحضرت به صف نموده و ارکان دولت‌های ظلم و تعدی به حقوق بشر را به یکباره فرو می‌ریزند و پس از آن وظایف آن‌ها در دولت تمدن مهدوی آغاز می‌گردد، که با وجود اقتضائات آخرالزمانی آن‌ها باید افرادی متقی، دادگستر، فقیه و عالم به علوم روز از قبیل علوم دفاعی، نجوم، فضائی، قضائی، اتمی، هسته‌ای، تکنولوژی، ماورائی و فناوری اطلاعات، علوم اجتماعی، مدنی و..... باشند. شناخت این ویژگی‌ها بدان جهت ضرورت دارد که موجب متخلق شدن شیعیان به اخلاق و ویژگی‌های آن‌ها به منظور جذب در زمره یاران خاص حضرت می‌شود. امام علی (ع) می‌فرماید: مراقب افکارت باش که گفتارت و مراقب گفتارت باش که عادتت و مراقب عادتت باش که شخصیتت و مراقب شخصیتت باش که سرنوشتت می‌شود. چه بسا این موضوع، برای بستر سازی جامعه قبل از ظهور، چراغ راهی باشد، تا هر چه سریعتر، برای رسیدن به اهداف کلان تمدنی، به کسب علوم مختلف سرعت و عمق بخشند و با دسترسی به تکنولوژی‌های برتر، زمینه ظهور حضرت را فراهم آورند و با به دست آوردن سلاح‌های روز و با تکنولوژی پیشرفته به اقتضای عصر ظهور، به مقابله با دشمنان الهی پرداخته و از جان با ارزش ولی خدا در مقابل طاغوت‌های زمان در آن هنگامه حفاظت نمایند. با چنین اهدافی دستیابی به آن علوم را به عنوان ضرورت در راس اهداف جامعه اسلامی قرار داده و به پیشواز جامعه مهدوی رفته و آغازگر تمدن اسلامی باشند. طبق تحقیقات انجام شده در این راستا نزدیکترین مقاله به عنوان فوق، مقاله ویژگی‌های یاران خاص امام زمان (عج) به قلم نعمت الله یوسفیان در ۱۳۸۶ شماره ۱۲ حصون می‌باشد. در مقاله توصیفی-تحلیلی زیر وظایف و ویژگی‌های یاران خاص حضرت مهدی (عج) به اقتضای زمان ظهور نقل می‌گردد.

## ۱- مفهوم شناسی

مفاهیم کلیدواژه‌های مربوط به عنوان مقاله از این قرار است :

### ۱-۱- ویژگی

ویژگی در لغت به معنای صفا، صفوت، خصوصیت، اختصاص بی‌عیبی، بی‌غشی است. (لغت نامه دهخدا) و در اصطلاح به معنای خصوصیت، صفت یا کیفیت خاصی است که یک شخص، شیء، یا پدیده را از دیگران متمایز می‌کند. این واژه به مجموعه‌ای از مشخصات اشاره دارد که به توصیف و شناسایی یک چیز کمک می‌کند. ویژگی‌ها می‌توانند فیزیکی، رفتاری یا روان شناختی باشند و در هر زمینه‌ای قابل بررسی هستند. (لغت یاب) در این پژوهش به ویژگی یاران خاص حضرت حجت اشاره شده است.

### ۱-۲- وظایف

وظیفه در لغت به معنای آنچه اجرای آن شرعا یا عرفا در عهده کسی باشد است. (لغت نامه دهخدا) کاری که انسان مکلف به انجام آن باشد. (فرهنگ عمید) وظیفه یا تکلیف در اصطلاح به مفهوم بسیار وسیع برای اشاره به اعمالی (یا حتی خودداری از اعمالی) بکار برده می‌شود که به وسیله قوانینی امر یا نهی می‌شود که بر حوزه‌های مهم زندگی اجتماعی حاکم بوده یا به عنوان قوانین حاکم بر هر نوع همکاری مورد قبول باشند. (فرهنگ علوم اجتماعی، ۱۳۹۸) در این پژوهش به وظایف یاران خاص حضرت حجت اشاره شده است.

### ۱-۳- یاران خاص

یار در اصطلاح به معنی دوست، رفیق، همدم (لغت نامه دهخدا) مدد، مددکار، (فرهنگ معین) و خاص در لغت به معنی ویژه، برگزیده، منفرد، ممتاز، برگزیده قوم، (فرهنگ معین) و در اصطلاح امری که نسبت به امر دیگر محدودتر و کم وسعت تر باشد و یاران خاص در لغت به معنی دوستان و همدلان و اصحاب و در اصطلاح به معنی مرد و دابه برای کسی، رام و متقاعد شدن آنها جهت او پس از دشواری و صعوبت (لغت نامه دهخدا) که در این پژوهش به خصوصیات این افراد پرداخته شده است.

## ۴-۱- صاحب الزمان (مهدی) (عج)

مهدی (عج) در لغت به معنی آنچه در آن هدیه آورند. (لغت نامه دهخدا) و در اصطلاح دوازدهمین جانشین پیامبر (ص) و فرزند امام حسن عسکری (ع) است، نامش «محمد» و کنیه اش «ابوالقاسم» است. (مکارم شیرازی، ۱۳۸۶، ۱۸) ولادت با سعادت ایشان در سحرگاه نیمه شعبان در سال ۲۵۵ ه.ق، در سرّ من رأی (سامراء)، واقع شده. در آخرالزمان ظهور خواهد کرد (لغت نامه دهخدا) ایشان در حال غیبت هستند و به اذن خداوند بعد از غیبت طولانی ظهور می نمایند.

## ۵-۱- اقتضائات

اقتضائ در لغت درخور و مناسب بودن، خواهش و درخواست (فرهنگ عمید) و به معنی نیاز، ضرورت یا الزام است و در اصطلاح به حالتی اشاره دارد که چیزی به طور طبیعی یا منطقی نیازمند یا مستلزم چیزی دیگر باشد، اقتضاء می تواند به عنوان یک اصل یا قاعده در نظر گرفته شود که براساس آن رفتارها، تصمیمات و انتخاب ها شکل می گیرند. (لغت یاب) در این پژوهش به اقتضائات عصر ظهور اشاره شده است

## ۶-۱- عصر ظهور

واژه عصر به معنی غروب، روزگار، زمان (فرهنگ معین) و واژه ظهور در لغت به معنی آشکار شدن، پیدایش و نمایش می باشد. (فراهیدی، ۱۴۰۹، ج ۴، ص ۶۴) پدیدار شدن، ظاهر شدن (لغت نامه دهخدا) و در اصطلاح ظهور امام زمان (عج) به معنی نمایان شدن حضرت مهدی (عج) پس از غیبت کبری برای برپایی عدل و داد تعریف شده است. (مهدوی پور، ۱۳۸۶، ج ۳، ۱۵۵) عصر ظهور که زمان آن مشخص نیست و این اصطلاح در مذهب شیعه دوازده امامی به کار می رود. اگر ظهور را به معنای قیام بدانیم درباره ی آن روایات فراوانی وجود دارد که قیام آن حضرت را پس از ناامیدی مردم در آخرالزمان می دانند (نعمانی، ۱۴۱۱، ۲۰۲) در این پژوهش به نشانه های زمان ظهور اشاره شده است.

## ۲- زمینه های ظهور حضرت مهدی (عج)

هم چنانکه هر قیام و انقلابی زمینه و مقدماتی دارد قیام حضرت مهدی (عج) را بدون عوامل زمینه ای نمی توان تصور کرد. در آستانه ظهور حضرت حرکت ها و عواملی شکل می گیرد که زمینه های ظهور ایشان را فراهم می نماید. البته این زمینه سازی ها و قیام ها از سوی خداوند سبحان شکل می گیرد و زمینه ی ظهور را فراهم می کند. (رک: سلیمان، ۱۳۸۶، ۲۵) با توجه به روایات در عصر ظهور جهان

در اوج ظلم و جور استبدادگران و استعمارگران قرار دارد و مردم غرق در حوادث و گرفتاری و فقر و فساد و تحقیر از سوی ظالمان قرار دارند آنها از حقوق انسانی خود محروم می‌شوند و نا امید و ناتوان دست به دعا برمی‌دارند و منجی آخرالزمان که در همه ادیان بشری به ظهورش بشارت داده شده است نقطه امیدی برای مردم مظلوم جهان است. مهمترین ویژگی حکومت جهانی حضرت از نگاه شیعیان قرار گرفتن جهان تحت مدیریت واحد و کار آمد است بطوریکه تمام مفاصل اجتماعی و اقتصادی، مقام پرستی‌ها و خودکامگی‌ها و.. از بین رفته و همه بر فرمانبرداری از یک فرمانده مقتدر جهانی اتفاق نظر خواهند داشت. علی<sup>(ع)</sup> می‌فرماید: مهدی شرق و غرب جهان را تحت سیطره خود درآورد... شر از جهان رخت برمی‌بندد و فقط خیر می‌ماند. (صافی، ۱۴۲۲، ۴۷۴)

## ۲-۱- یاران حضرت مهدی<sup>(عج)</sup> در عصر ظهور

یاران حضرت مهدی<sup>(عج)</sup>، بازوان قدرتمند و مایه پیروزی نهضت جهانی ایشان هستند. همه پیامبران و ائمه، از همراهی یاران وفادار، برای تحقق آرمان‌های الهی بهره‌مند بوده‌اند، و با کمک آنها پیروز شده و تشکیل حکومت داده‌اند. پیامبر اکرم<sup>(ص)</sup> نیز در صدر اسلام، با مساعدت مهاجر و انصار حکومت اسلامی را تاسیس کردند. علی<sup>(ع)</sup> نیز با همراهی یاران خود به پیروزی‌های بزرگی دست یافتند، و امام حسین<sup>(ع)</sup> نیز با مجاهدت و شهادت یاران خویش، دین جدشان را زنده نگه داشتند. در روایاتی به روشنی و وضوح به برپایی قیام‌ها و انقلاب‌های پیش از ظهور حضرت اشاره شده است. در روایات بسیاری اشاره شده که در آستانه ظهور حضرت حجت<sup>(عج)</sup>، حکومتی به رهبری یکی از صالحان که گمان می‌رود از فرزندان پیامبر<sup>(ص)</sup> باشد، در ناحیه مشرق زمین ایجاد می‌شود و زمینه ظهور حضرت حجت را فراهم می‌نماید، و این حکومت تا ظهور حضرت ولی امر<sup>(عج)</sup> پایدار می‌ماند. (رک: سلیمان، ۱۳۸۶، ۲۵۰)

در روایات متعدد یاران نزدیک حضرت به دو گروه عام و خاص تقسیم شده اند:

## ۲-۱-۱- یاران عام حضرت در عصر ظهور

یاران حضرت، یاوران مؤمن و صلحایی هستند، که در مکه به حضرت ملحق می‌شوند و تحت لوای عدل امام جمع شده و با ظلم و جور و دشمنان خدا و پیامبر مبارزه می‌کنند. جایگاه یاران ایشان آنقدر مهم است که پیشوایان دینی از اهمیت حضور ایشان در قیام حضرت و ویژگی‌های آنها یادآوری نموده‌اند. (رک: سلیمان، ۱۳۸۶، ۲۵۰) امام صادق<sup>(ع)</sup> عواملی که سبب پیروزی جهانی حضرت مهدی<sup>(عج)</sup> می‌شود را در تفسیر (سوره نحل، آیه ۱) امر خدا آمدنی است پس در آن شتاب نکنید، می‌فرمایند: آن، امر ماست خداوند عزوجل امر فرمودند در مورد آن شتاب نشود تا آنکه او را به سه

## ۵-۶- برقراری امنیت اجتماع و ایجاد حکومت عدل الهی

به اقتضای عصر ظهور ماموریت بزرگ و ویژه یاران حضرت جنگ با ستمگران و مستکبران عالم است. مستکبرانی که برای حفظ منافع شخصی خود به جنگ با حضرت بر می‌خیزند و برای حفظ عدالت اجتماعی حضرت مجبور به سرکوب این عده می‌شوند ایشان بعد از موعظه و ارشاد دست به شمشیر می‌شوند تا عدالت را بگسترانند و قدرت‌های بزرگ را با جنگ و خونریزی نابود کنند. امام باقر<sup>(ع)</sup>: قائم ما شباهتهایی با پنج تن از پیامبران دارد... اما شباهت او به جد خود قیام با شمشیر است و کشتن دشمنان خدا و پیامبر و نیز جباران و سرکشان است او با شمشیر و ترس مدد می‌شود. (صدوق، ۴۰۶، ج ۱، ۳۲۷) امام کاظم<sup>(ع)</sup> در تفسیر آیه ۵ سوره روم می‌فرمایند: نه این که خداوند زمین را با باران زنده می‌کند بلکه مردانی را بر می‌انگیزد تا عدالت را زنده کنند و زمین در پرتو آن عدالت زنده می‌شود اگر یاران مهدی<sup>(عج)</sup> عادل نباشند چطور می‌توانند عدالت را در جهان برقرار کنند. (موسوی اصفهانی، ۱۳۳۰، ج ۱، ۱۸)

## ۵-۷- ضرورت عمران و آبادانی در عصر ظهور

یکی از مسئولیت‌های یاران حضرت بعد از قیام اداره کشورها از جانب حضرت می‌باشد که هر کدام از ۳۱۳ نفر به جانب منطقه‌ای روانه می‌شوند گویا جهان به ۳۱۳ قطعه تقسیم می‌شود و پایه‌های حکومت مهدوی را در آن بنا می‌کنند و به عمران و آبادانی کشورها می‌پردازند و عدالت را برقرار می‌کنند. پس از آن که حکومت حضرت امتداد پیدا کرد مسئولیت اداره کشورها از جانب حضرت به یاران خاص واگذار می‌شود و بنای مستحکم حکومت عدل مهدوی بنا نهاده می‌شود و به عمران و آبادانی و ایجاد عدالت اسلامی می‌پردازند. امام صادق<sup>(ع)</sup>: حضرت مهدی<sup>(عج)</sup> یارانش را در همه شهرها پراکنده و به آن‌ها دستور می‌دهد که عدل و احسان را شیوه خود سازند حضرت آنان را فرمانروایان کشورهای جهان می‌گرداند و به آنها فرمان می‌دهد که شهرها را آباد سازند. (مهدوی پور، ۱۳۸۱، ۳۹۵) امام صادق<sup>(ع)</sup>: حضرت مهدی یارانش را در همه کشورها پراکنده می‌کند و به آن‌ها دستور آبادانی می‌دهد. (مهدوی پور، ۱۳۸۱، ۳۹۵)

## ۵-۸- نیاز به بهره‌گیری از علوم و فنون نوین برای پیشبرد اهداف

فرمانروایان منتخب امام زمان<sup>(عج)</sup> بطور قطع از دانشمندان ارزشمند بزرگ و متخصصان صاحب نظر هستند که در دین خود استوار و در کار خود بصیراند زیرا هرگز در یک حکومت مترقی کار را به دست غیر متخصص نمی‌سپارند تا چه رسد به حکومت حضرت که کاملترین حکومت می‌باشد. روایت: هنگامیکه قائم<sup>(عج)</sup> ظهور می‌کند برای هر کشوری از کشورهای جهان فرمانروایی برمی‌گزیند و به او

می‌فرماید دستور العمل تو در کف دست تو است. (تکنولوژی و فن‌آوری) هرگاه حادثه‌ای بر تو روی داد که حکم آن را نمی‌فهمی و طرز داوری در آن را نمی‌دانی به کف دست بنگر هرچه در آن منعکس باشد براساس آن عمل کن. (مجلسی، ۱۳۷۹، ج ۵۲، ۳۶۶) به اقتضای تکنولوژی پیشرفته‌ی زمان ظهور و فنون جنگ آوری جدید و مدرن، یاران خاص هم دارای قدرت ویژه و پیشرفته می‌باشند چرا که عصر تخصص و فناوریست و ابزار حکم‌فرمایی در کف دستانشان قرار دارد.

## ۵-۹- تحولات در توسعه علمی و تکنولوژی

در زمان ظهور که گستره علم و تکنولوژی بالاتر از حد فهم بشر امروزی خواهد بود یاران حضرت مهدی(عج) به داشتن این دانش و تکنولوژی محق‌ترند. مسافرت هوایی و راه رفتن بر فراز ابرها در تورات و انجیل نیز آورده شده و در عصر ما که عصر فضاست به دست بشر عملی شده است کجا رسد به قدرت بی پایان حضرت احدیت که ممکن است اصحاب حضرت مهدی(عج) بدون استفاده از وسایل رایج بر ابرها سوار شوند و در روز روشن در برابر دیدگان مردم در فضا گام بردارند. (مهدوی‌پور، ۱۳۸۱، ج ۱، ۴۱۱) امام صادق(ع): همانا مؤمن در عصر حکومت قائم(عج) در حالیکه در مشرق است برادرش را در مغرب است می‌بیند و همچنین مومن که در مغرب است برادرش را در مشرق می‌بیند. (صافی، ۱۴۲۲، ۴۳۸) اینها نمونه کوچکی از تکنولوژی‌های زمان ظهور است که قطعاً حضرت صاحب به اذن خداوند و باوجود ۲۵ حرف باقی مانده علم که در نزد ایشان است توسعه بشری را به اوج خود می‌رسانند و یاران خاص هم مامور استفاده و بهره‌وری از آنها هستند.

## ۵-۱۰- اقتضائات نظامی زمان ظهور

یاران خاص حضرت با تعداد کم ۳۱۳ نفری از اقصی نقاط دور و نزدیک در شهر مکه جمع می‌شوند و با وجودی که در آن منطقه غریب اند و آگاهی از اوضاع جغرافیایی ندارند، بدون داشتن سلاح‌های مدرن جنگی و تاکتیک‌های فوق مدرن چگونه می‌توانند بر حاکمان بهره‌مند از تکنولوژی و قدرت اتمی و هسته‌ای و .... غلبه کنند و جهان را فتح نمایند؟ آیا بدون سلاح‌های پیشرفته امکان مبارزه هست؟ گروهی از روایات به جنگ حضرت با شمشیر اشاره کرده‌اند و عده‌ای معتقدند زمان ظهور تمام تسلیحات پیشرفته نظامی از کار می‌افتند پس مردم ناگزیرند با شمشیر و وسایل اولیه بجنگند البته حسن استفاده از سلاح‌های ساده مثل شمشیر برخلاف بهره‌گیری از سلاح‌های پیشرفته عادلانه بودن مبارزه با آن است و استفاده از سلاح‌های کشتار جمعی شایسته رهبر آسمانی عدالت گستر نیست، چه اینکه سلاح‌های کشتار جمعی علاوه بر انسان حیوانات و گیاهان را هم از بین خواهند

برد؛ ولی در مقابل عده‌ای می‌گویند شمشیر نماد قدرت است پس هر ابزاری که قدرت حضرت را به نمایش بگذارد می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد. (سلیمان، ۱۳۸۶، ص ۲۶۳)

## ۶- نتیجه گیری

باتوجه به پژوهشی که در مورد ویژگی‌ها و وظایف یاران خاص حضرت مهدی (عج) در شرایط و اقتضائات عصر ظهور انجام شد به این نکات دست یافتیم که یاران خاص حضرت مهدی (عج) که از بهترین و شایسته ترین افراد بشرند و با ویژگی‌های خاصی مانند ایمان، اعتقاد، توکل، شجاعت، صبر، توانایی حل و فصل مشکلات را دارند و با نیروی خارق العاده اعتقادی و قدرت فکری و مدیریتی و جهاد و جنگ‌آوری بزرگترین مسئولیت‌ها و وظایف عصر ظهور مانند کارگزاری امور جهانی و ایجاد تمدن نوین اسلامی و حکمرانی سیاسی و ... از طرف حضرت بر دوش آنها نهاده می‌شود، تا در جهان پر از ظلم و جور به اذن الهی تحولی بنیادین رقم بزنند و با هدایت و فرماندهی آن امام همام ریشه کفر و نفاق و ظلم و جور مستکبران جهانی را خشکانده و مدینه فاضله حکومت مهدوی را برپا نموده و با ایجاد تمدن نوین اسلامی ذائقه تلخ بشری را شیرین نماید.

## • منابع

قرآن مجید

نهج البلاغه

- (۱) پرهام، (۱۳۹۸) باقر، جمعی از نویسندگان، فرهنگ علوم اجتماعی، انتشارات مازیار
- (۲) جوهری، عبدالحسین، (۱۴۰۷ ه ق)، تاج اللغة، بیروت، انتشارات دار العلم للملایین
- (۳) حسنی حسینی کاظمی، سید مصطفی، (۱۴۲۸ ه ق)، بشارت الاسلام فی علامات المهدی، بیروت، البلاغ

- (۴) حر عاملی، محمد ابن حسن، (۱۴۲۵)، اثبات الهداه، الاعلمی المطبوعات.
- (۵) دهخدا، علی اکبر، (۱۳۵۱ ه ش)، فرهنگ نامه دهخدا، تهران، دانشگاه تهران
- (۶) سلیمان، خدامراد، (۱۳۸۶ ه ش)، فرهنگنامه مهدوی، تهران، مرکز مهدویت
- (۷) شیخ مفید، محمد ابن محمد، (۱۴۱۷ ه ق)، اوائل المقالات، تهران، دار المفید
- (۸) صافی گلپایگانی، لطف الله، (۱۴۲۳ ه ق)، منتخب الاثر، قم، نشر صافی
- (۹) صدوق، ابو جعفر، (۴۰۶ ه ق)، کمال الدین و تمام النعمه، تهران، کتابچی
- (۱۰) طبرسی، فضل ابن محمد، (۱۳۸۸ ه ق)، اعلام الورا امام مهدی، اساطیر
- (۱۱) عمید، حسن، (۱۳۷۵)، فرهنگ عمید، تهران، امیرکبیر
- (۱۲) فراهیدی، خلیل ابن احمد، (۱۴۰۹ ه ق)، العین، قم، دار الهجره
- (۱۳) قمی، علی بن ابراهیم، (۱۳۶۳ ه ش)، تفسیر قمی، دارالکتاب
- (۱۴) کورانی عاملی، علی، (۱۹۹۴ م)، المعجم الاحادیث، بیروت، دار المرتضی
- (۱۵) مجلسی، محمد باقر، (۱۳۷۹ ه ق)، بحار الانوار، قم، نشر مرعشی
- (۱۶) مکارم شیرازی، ناصر، (۱۳۸۹ ه ش)، اسلام در یک نگاه، قم، مدرسه امام علی ابن

ایطالب

- (۱۷) معین، محمد، فرهنگ معین، (۱۳۸۹ ه ش)، تهران، امیرکبیر
- (۱۸) مهدوی پور (کامل سلیمان)، علی اکبر، (۱۳۸۶ ه ق)، روزگار رهایی، نشر آفاق
- (۱۹) موسوی اصفهانی، محمد تقی، (ه ش ۱۳۳۰)، مکیال المکارم، جمکران
- (۲۰) نعمانی، محمد ابن ابراهیم، (۱۴۱۱ ه ق)، الغیبه، قم، دار المعرفه
- (۲۱) نوری، میرزا حسین، (۱۴۰۸ ه ق)، مستدرک الوسائل، بیروت، آل بیت
- (۲۲) یونسیان، نعمت الله، ویژگیهای یاران خاص امام زمان، مجله حصون، شماره ۱۲، ۱۳۸۶

(۲۳